

Handreiking opbouw landelijk opleidingsprofiel

Verdiepingsdocument bij verkenningsrapport
'HEO met regie naar verantwoordelijkheid'

September 2021

Vereniging Hogescholen

Inhoud

1	Handreiking	2
11	Algemeen	3
12	Handreiking per thema	3
	Bijlagen	7

1 Handreiking

Elke in het CROHO-register opgenomen hbo-bacheloropleiding, die door meer dan één hogeschool wordt aangeboden, moet beschikken over een landelijk opleidingsprofiel. Een landelijk opleidingsprofiel kent inhoudelijke vereisten en beschrijft op hoofdlijnen¹:

- het werk- c.q. beroepenveld waarvoor primair wordt opgeleid en de (internationale) ontwikkelingen die zich daarin voordoen ('beroepsprofiel', 'werkveld-illustraties');
- de ontwikkelingen in de voor de opleiding primair relevante kennisdomeinen ('body of knowledge');
- de basiscompetenties (kennis, houdingen, vaardigheden) die van pas-afgestudeerde hbo-ers, die in dat werk- c.q. beroepenveld willen gaan werken, (zullen) worden gevraagd;
- de wijze waarop het relevante werk- c.q. beroepenveld bij de beschrijving van bovengenoemde zaken betrokken is geweest en hoe de uitkomsten daarvan zijn verwerkt ('validatie').

De verkenningcommissie HEO (2021) adviseert de sector deze vereisten voor de bacheloropleiding uit te breiden en daarbij zoveel mogelijk vormvastheid te realiseren. Dit advies kan eveneens gelden voor de Landelijke Opleidingsprofielen Associate degree-opleidingen².

De maatschappelijke veranderingen zijn het vertrekpunt van de LOP opbouw. Zij vormen de kapstok voor het verder vullen van de LOP-pijlers. De schematische weergave van de LOP-opbouw in bijlage 1 is hierbij de leidraad.

De volgende LOP pijlers zijn gedefinieerd voor beschrijving en uitwerking door de opleidingen:

1. Context
2. 21st century skills
3. Omgeving
4. Beoogde leeruitkomsten
5. Dublin descriptoren
6. Perspectief
7. Verantwoording

Deze pijlers vormen in hun samenhang de volledige beschrijving van het opleidingsprofiel. Door de inhoud, opbouw en de vormvastheid kunnen deze profielen onderling vergeleken en beoordeeld worden.

¹ <https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/verenigingsafspraken-en-procedures/artikelen/procedure-opstellen-landelijk-opleidingsprofiel>

² <http://www.deassociatedegree.nl/wp-content/uploads/20191215-vaststellen-beroeps-en-opleidingsprofielen-Ad.pdf>

1.1 Algemeen

De arbeidsmarkt is pluriform. Dit komt niet alleen tot uiting in de grote hoeveelheid beroepen en beroepsprofielen, maar ook in de door het werkveld gewenste onderscheidende kennisniveaus, vaardigheden en competenties. Organisaties, bedrijven en instellingen zijn allemaal verschillend en dat betekent dat er grote verschillen zichtbaar zijn waar het de instroombehoeften betreft, zelfs wanneer het één sector betreft. Werkgevers kijken niet naar het type medewerkers dat door collega's gezocht wordt. Zij kijken nadrukkelijk naar hun eigen behoefte. En dat op het moment dat die behoefte zich aandient. Dit pluriforme profiel geeft het economisch domein een sleutelpositie in de maatschappelijke transitie in Nederland maar ook wereldwijd naar een meer duurzaam en relevant (en mogelijk nieuw) economisch waardesysteem waarin organisaties op een gezonde wijze kunnen bestaan. Binnen deze transitie brengen de kennis en skills van heo-afgestudeerden sleutelexpertises in alle contexten.

De arbeidsmarkt is tevens dynamisch. De ontwikkeling van de arbeidsmarkt laat zich niet nauwkeurig voorspellen, hoe zeer we onze best doen met diverse modellen en arbeidsprognoses. Dit vindt haar oorsprong in de genoemde pluriformiteit, maar evenzeer in economische en technologische (macro-meso-micro) ontwikkelingen en niet in de laatste plaats de maatschappelijke context. Voor het beschrijven van de (toekomstige) arbeidsmarkt is er geen constante anders dan de zekerheid dat deze zal veranderen. We leven in een tijd waarin sprake is van ingrijpende maatschappelijke veranderingen aangedreven door de sterke ontwikkeling van technologie, internationalisering, bevolkingsgroei en klimatologische ontwikkelingen. Dit leidt tot een transitie in de maatschappij en arbeidsmarkt, die ook zijn weerslag heeft op het economisch domein.

Alle opleidingen hebben een stevige verankering in het werkveld en leiden studenten op die invulling en richting geven aan deze maatschappelijke veranderingen. Op die wijze kan binnen de opleidingen invulling worden gegeven aan de veranderende kennis- en beroepsvereisten en geborgd worden dat de wisselende maatschappelijke context w.o. de maatschappelijke opgaven een prominente plaats krijgen. Hier optimaal invulling aan geven vraagt een open en proactieve houding van de opleidingen.

1.2 Handreiking per thema

1. Context

Beschrijving van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de opleiding voor de student in de context van:

- Veranderende omgeving
- Veranderende maatschappij

In bijlage 2 is een overzicht geschetst van de maatschappelijke ontwikkelingen en uitdagingen. Gebruikmakend van dit overzicht kan de opleiding een beeld schetsen van de veranderingen in haar omgeving en vanuit een bredere context de maatschappelijke ontwikkelingen. De opleiding geeft daarbij aan waarop zij zich met haar opleiding wenst te richten. Daarmee wordt de vraag beantwoord wat de opleiding gaat bijdragen om studenten zodanig te equiperen dat zij maximaal kunnen

participeren in en sturing en ondersteuning kunnen bieden aan (delen van) de veranderende omgeving en maatschappij.

2. 21st century skills

Beschrijving van de 21st century skills als fundatie voor de brede vaardigheden gekoppeld aan:

- Veranderende technologie
- Veranderende arbeidsmarkt

In bijlage 3 staat een beschrijving van de 21st century skills zoals deze gebruikelijk worden gehanteerd. Het is aan de opleiding om deze skills sterker te richten op de waargenomen technologische ontwikkelingen en de actuele en verwachte ontwikkelingen van de arbeidsmarkt. Alle 21st century skills zijn relevant. Binnen deze skill-set zijn evenwel zwaartepunten door de opleiding te definiëren.

Twee voorbeelden:

Digi-vaardigheden en in het bijzonder de vaardigheid digi-denken is essentieel voor de ontwikkeling van studenten en hun functioneren in de veranderende samenleving: Vrij leren denken in digitale mogelijkheden en oplossingen moet onlosmakelijk deel uitmaken van elke HEO opleiding.

Ook samenwerken is een skill die cruciaal is. Gegeven de positie die de HEO student in zal gaan innemen op de arbeidsmarkt, namelijk als de beroepsprofessional binnen een breed palet van branches en organisaties en als grenswerker tussen tal van disciplines, is de voorbereiding daarop tijdens elke HEO opleiding essentieel.

3. Omgeving

Beschrijving van de omgeving waarin de opleiding zich bevindt en de student zich gaat bevinden, waarbij tenminste de pijlers: werkveld, regionaal, nationaal en internationaal, crossovers, stages en onderzoek worden uitgewerkt.

De uitwerking hiervan wordt bij voorkeur vormgegeven langs de lijn hoe ieder omgevingselement (werkveld, regionaal, nationaal, internationaal, crossovers, stages en onderzoek) de opleiding en de toekomst van de student beïnvloedt én hoe de opleiding en de student van invloed is op ieder thema. Dit betekent dat een perspectiefbeschrijving van buiten naar binnen én vice versa noodzakelijk is. De eerste benadering wordt getypeerd door de responsiviteit van de opleiding, de tweede benadering vraagt een typering waaruit het bewustzijn spreekt dat de opleiding zich als change agent positioneert.

4. Beoogde leeruitkomsten

Beschrijving van de beoogde leeruitkomsten op een transparante en toetsbare wijze, waarbij inzichtelijk gemaakt wordt welke relatie de leeruitkomsten hebben op de punten 1, 2, 3.

Een leeruitkomst beschrijft de leerresultaten van de HEO student per studiedeel (eenheid van leeruitkomsten). De leeruitkomsten gezamenlijk en in samenhang met elkaar stellen studenten in staat de eindtermen te realiseren. Leeruitkomsten verschaffen de vastlegging van wat een student moet weten, begrijpen en kunnen toepassen bij afronding van de eenheid van leeruitkomsten. De inhoud en het niveau

van een leeruitkomst zijn op zodanige wijze geformuleerd dat daarin de benodigde kennis, het inzicht en de vaardigheden op betekenisvolle wijze geïntegreerd zijn³.

5. Dublin descriptor

Beschrijving van de leeruitkomsten -4- van de bachelor en master opleidingen binnen het Europese c.q. internationale framework ten behoeve van de vereiste Europese vergelijking⁴. De commissie adviseert hiervoor de Calohee systematiek te gebruiken.

Het project Measuring and Comparing Achievements of Learning Outcomes in Higher Education In Europe (CALOHEE) II is een vervolg op het CALOHEE-project (2016-2018). Dat project heeft geleid tot zeer innovatieve resultaten. De resultaten leveren een bijdrage aan het interne en externe kwaliteitsborgingsbeleid op Europees niveau. CALOHEE biedt gedetailleerde verwijzingen om te kunnen bepalen wat een relevante en kwalitatief hoogstaande opleiding moet inhouden.

Met de kwalificatierferentiekaders en bijbehorende beoordelingsreferentiekaders, die zowel de kern bieden van wat er naar verwachting zal worden geleerd op het gebied van kennis, vaardigheden en 'bredere competenties' (autonomie en verantwoordelijkheid), maar ook profilering en variaties mogelijk maken, wordt beoogd:

1. Het afstemmen van de kaders op bestaande opleidingen en kwaliteitsborgingssystemen en -procedures.
2. Op basis van de vastgestelde gedetailleerde referentiekaders een toepasbaar en passend meetinstrument hanteren.

Voor de verdere toelichting op en toepassing van het Calohee framework wordt verwezen naar de handleiding Calohee, opleidingsprofielen verankeren in een internationale context.

6. Perspectief

Beschrijving van het uitstroomperspectief, waarin de beroepsontwikkeling inzichtelijk wordt gemaakt door deze te beschrijven in termen van verdwijn- en verschijnfuncties.

De beschrijving van het uitstroomperspectief kan uit beroepsdefinities bestaan maar ook uit gedefinieerde rollen, taken en verantwoordelijkheden, waarbij verschuivingen binnen en tussen de definities beschreven worden. De veranderingen binnen de arbeidsmarkt/beroepspraktijk zijn hierbij leidend en de huidige beroepenlijst zoals gedefinieerd door CBS en ROA (BRC 2014) is bijgevolg minder van toepassing.

In bijlage 4 wordt een nadere toelichting gegeven op de ontwikkeling van het beroepsprofiel. De opleiding zal een nadrukkelijke keuze moeten maken hoe zij het gewenste beroepsprofiel wil kiezen en met welke typering dit beschreven moet worden. In alle gevallen zal de beroepsverandering beschreven moeten worden. Daarbij zal nadrukkelijk aangegeven worden welke kenmerken of aspecten (gaan) verdwijnen en welke (zullen) verschijnen binnen de beroepsprofilering.

³ Dit staat zo ook beschreven in het wetsvoorstel Leeruitkomsten.

⁴ https://husite.nl/toetsing-nieuw/wp-content/uploads/sites/185/2017/12/Dublin_Descriptorien.pdf

7. Verantwoording

Beschrijving van de wijze waarop de samenspraak en afstemming met het werkveld heeft geleid tot de vaststelling van het LOP. Hierbij wordt antwoord gegeven op zes keer “w”: wanneer, waarom, wijze, wie, wat, waarde en waartoe:

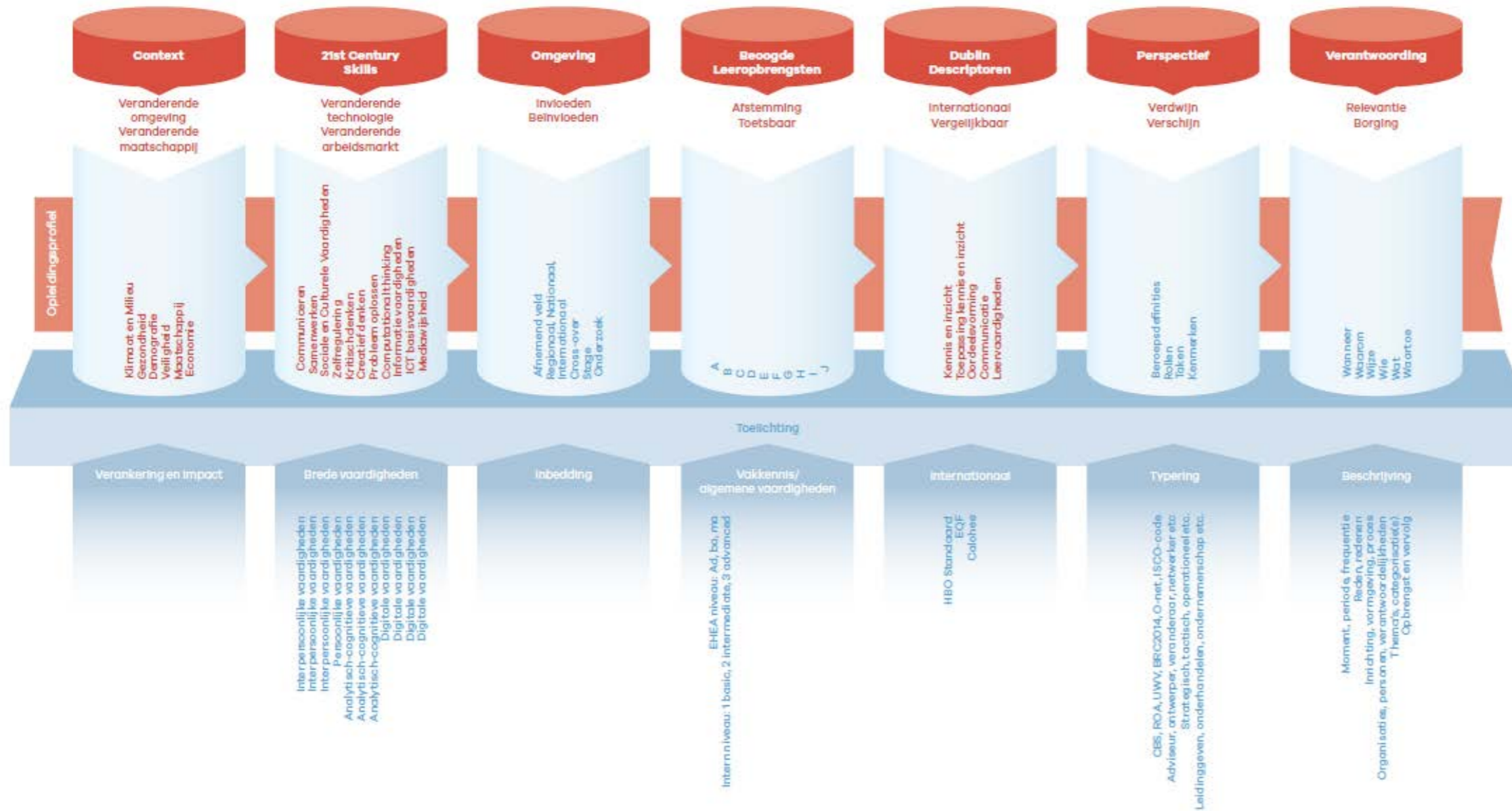
Wanneer	Op welk moment of momenten heeft er overleg en/of afstemming plaatsgevonden
Waarom	Met welke reden en/of redenen heeft het overleg/afstemming plaatsgevonden
Wijze	Op welke wijze is de dialoog gevoerd, welke ruimte heeft het werkveld gekregen en benut om inbreng te leveren
Wie	Met welke (vertegenwoordigers van) partijen uit het werkveld is overleg/afstemming geweest, en waarom is voor deze vertegenwoordigers gekozen
Wat	Wat is besproken en hoe heeft besluitvorming plaatsgevonden
Waarde	Wat is de (meer)waarde van het overleg/afstemming geweest, welke verbeterpunten kunnen daarbij worden aangegeven
Waarvoor	Wat is de opbrengst van het overleg/afstemming en welke vervolgstappen zijn daaraan verbonden

Bijlagen

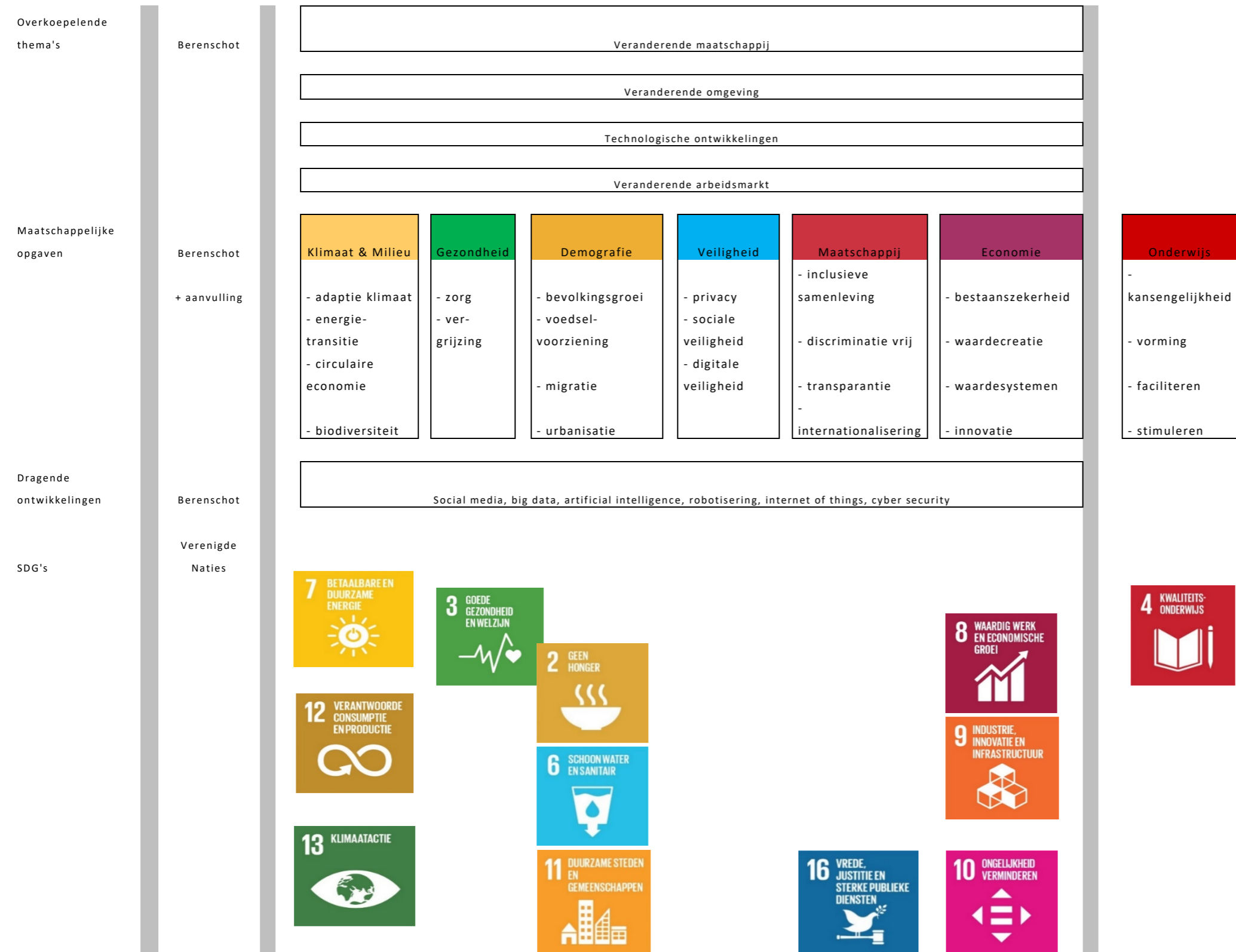

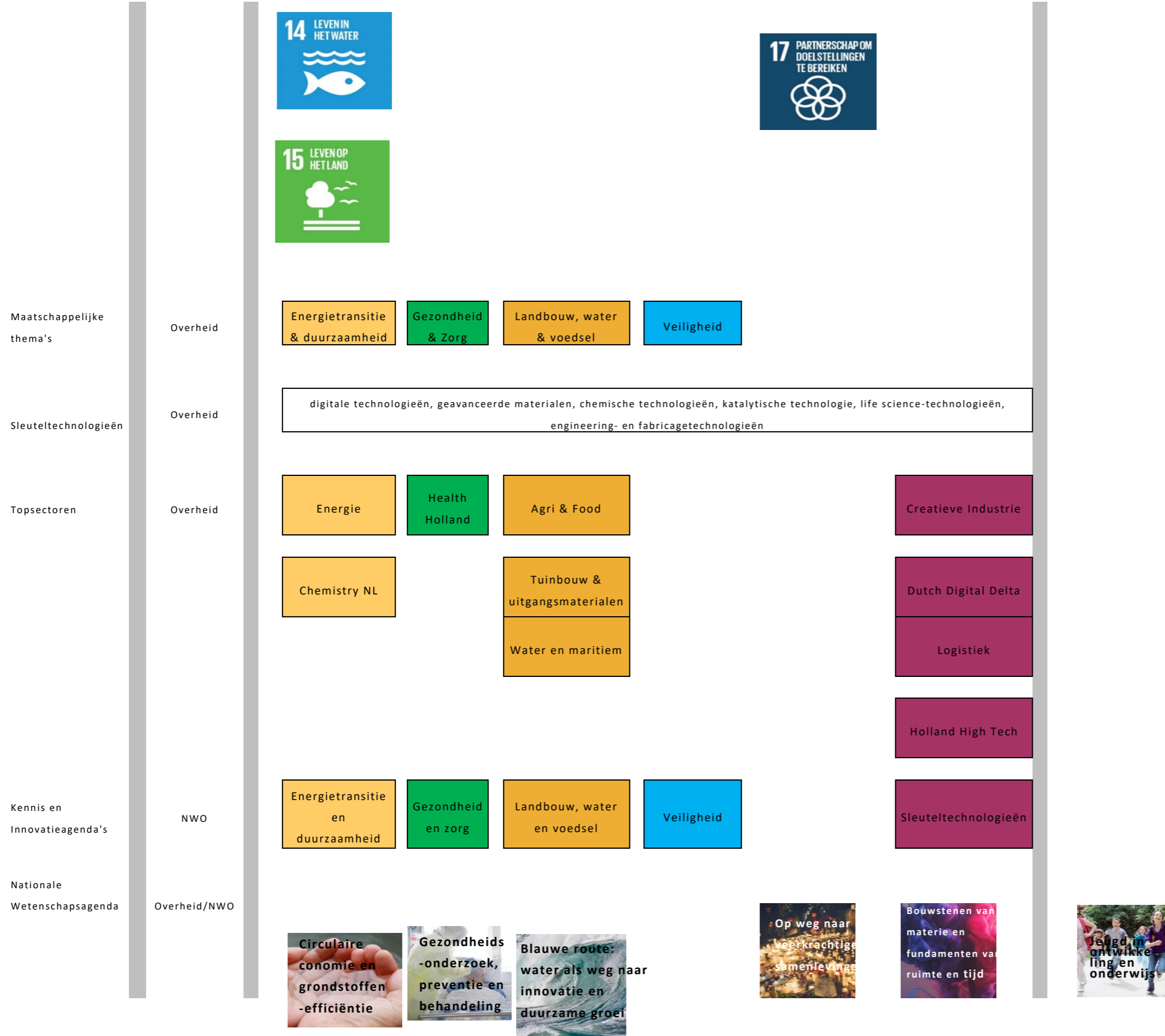
Bijlage 1 Schematische weergave opbouw LOP

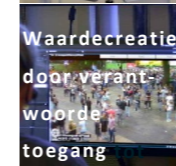
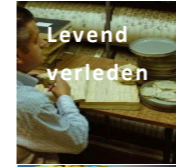
Het Landelijke Opleidingsprofiel

Bijlage 2 Maatschappelijke uitdagingen

gebruik van big data

Bijlage 3 21st century skills

1. Communiceren

Studenten moeten doelgericht boodschappen kunnen overbrengen en begrijpen. Ze moeten adequaat kunnen omgaan met verschillende communicatieve situaties en communicatiepartners. Ze moeten passende communicatiemiddelen kunnen hanteren en effectief gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van ICT en technologie.

2. Samenwerken

Samenwerken is het gezamenlijk realiseren van een doel waarbij je anderen aanvult en ondersteunt. Samenwerken bevat zowel een sociale als een cognitieve component. Het gaat om het (h)erkennen van verschillende rollen bij jezelf en anderen, hulp en feedback vragen, geven en ontvangen, een positieve en open houding hebben, verschillen respecteren, onderhandelen en afspraken maken, functioneren in heterogene groepen en effectief communiceren.

3. Sociale en culturele vaardigheden

Deze vaardigheid betreft het effectief kunnen leren, werken en leven met mensen met een verschillende etnische, culturele of sociale achtergrond. Sociale afkomst en cultuur zijn bepalend voor hoe je denkt, handelt, met elkaar omgaat en communiceert. Om te kunnen samenleven met mensen waarmee je verschilt in achtergrond, is het belangrijk kennis te hebben van verschillende opvattingen en daar rekening mee te houden.

4. Zelfregulering

Zelfstandig handelen en daar de verantwoordelijkheid voor nemen. Dat is waar zelfregulering om draait, rekening houdend met de context en de eigen capaciteiten. Specifieker gaat het bij zelfregulering om het stellen van realistische doelen en prioriteiten op basis van eerdere ervaringen, doelgericht handelen, het plannen van het proces, reflecteren en zicht hebben op de consequenties van het eigen handelen voor zichzelf en de omgeving.

5. Kritisch denken

Dit is het vermogen om zelfstandig te kunnen komen tot weloverwogen en beargumenteerde afwegingen, oordelen en beslissingen. Studenten hebben daar denkvaardigheden voor nodig, houdingsaspecten, reflectie en zelfregulerend vermogen. Onder denkvaardigheden vallen de capaciteiten informatie te kunnen doorzien en op waarde te kunnen schatten, onjuistheden te signaleren en een visie of mening te kunnen beoordelen. Zo kan de student beargumenteerd een standpunt bepalen en een beslissing nemen.

6. Creatief denken

Creatief denken is het vermogen om nieuwe ideeën te vinden. Bij creatief denken hoort het kennen en hanteren van creatieve technieken, het denken buiten gebaande paden, nieuwe samenhangen kunnen zien, (verantwoorde) risico's durven nemen, fouten kunnen zien als leermogelijkheden en een ondernemende en onderzoekende houding.

7. Probleem oplossen

Probleemoplossend denken en werken is het vermogen om een probleem te herkennen en een plan te bedenken om het betreffende probleem op te lossen. Studenten moeten problemen kunnen signaleren, analyseren en definiëren. Zij moeten strategieën en patronen kennen en hanteren om met problemen om te gaan.

8. Computational thinking

Om toekomstige problemen te kunnen oplossen, moeten studenten begrijpen hoe ze technologie kunnen gebruiken. Computational thinking bestaat uit meerdere vaardigheden. Studenten moeten problemen zodanig kunnen formuleren dat het mogelijk is om digitale toepassingen te gebruiken om deze op te lossen. Ook is het belangrijk dat studenten data logisch kunnen ordenen en analyseren. Daarnaast moeten studenten een keuze kunnen maken uit de beste stappen en bronnen om tot een oplossing te komen. Studenten moeten processen kunnen generaliseren zodat deze bij volgende problemen gehanteerd kunnen worden.

9. Informatievaardigheden

Deze vaardigheden hebben betrekking op het kunnen signaleren en analyseren van de informatiebehoefte. Studenten moeten relevante informatie te kunnen zoeken, selecteren, verwerken, gebruiken en toepassen. Daarvoor het is het nodig dat ze een zoekvraag kunnen formuleren, trefwoorden kunnen generen, informatie kunnen beoordelen en de gevonden informatie kunnen organiseren.

10. ICT-basisvaardigheden

Basiskennis is voorwaardelijk voor het goed kunnen omgaan met ICT. Studenten dienen de basisbegrippen en basisfuncties van computers en computernetwerken te kennen, hardware te kunnen aansluiten en bedienen, standaard kantoortoepassingen te kunnen gebruiken en te kunnen werken met internet en softwareprogramma's. Studenten moeten op de hoogte zijn van en kunnen omgaan met beveiligings- en privacyaspecten.

11. Media wijsheid

Studenten hebben de kennis, vaardigheden en mentaliteit om zich bewust, kritisch en actief te kunnen bewegen in een complexe, veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld.

Bijlage 4 Uitstroomperspectief

De professionals die in het HEO worden opgeleid zijn te onderscheiden in beroepsbeoefenaren en beroepsprofessionals in het HEO. De HEO-professionals zijn professionals die vanuit hun vaardigheden zich kennis op verschillende gebieden en sectoren eigen kunnen maken en organisatieveranderingen, transities, en systeemaanpassingen kunnen begeleiden als change-agent, engineer van de toekomst en grenswerkers. Zij verbinden sectoren en moeten kunnen (gaan) werken in oude en nieuwe waardensystemen. Er ligt meer en meer nadruk op de rollen en verantwoordelijkheden die een HEO-er aanneemt in verschillende sectoren in plaats van een vast afgebakend beroepsdefinitie.

Beroepsbeoefenaren en beroepsprofessionals in het HEO

In de maatschappij wordt meer en meer een sence of urgency gevoeld: Veranderingen zijn nodig en bij voorkeur zo snel mogelijk. Veranderingen op tal van gebieden: Inclusie, energietransitie, gezondheid, technologie, arbeidsmarkt, veiligheid, waarde-modellen etc. Afgestudeerde HEO-studenten gaan die veranderingen ondersteunen en worden door de opleidingen voorbereid op een coöperatief dragende en in veel gevallen ook leidende rol. Het traditionele beroepstype c.q. de klassieke beroepsindeling staat onder druk. Afgestudeerden zullen gaan werken op de grensvlakken tussen sectoren en op de grensvlakken tussen de traditioneel gedefinieerde beroepen binnen sectoren. Waar gedegen vakkennis het toekomstig functioneren van deze afgestudeerden mogelijk maakt, is nieuwe brede kennis en zijn nieuwe vaardigheden nodig om een effectieve “grenswerker” te kunnen worden. Er komt meer nadruk te liggen op rollen en functies. Er gaan beroepen verdwijnen en er zullen nieuwe beroepen gaan verschijnen. In de meeste gevallen kunnen deze niet meer eenvoudig als beroep gedefinieerd worden. HEO-opleidingen richten zich dan ook nadrukkelijk niet primair op het beroep maar op de beroepspraktijk: De afgestudeerde wordt in staat gesteld met een zo hoog mogelijk niveau aan vakkennis, brede kennis én vaardigheden de functies, rollen, taken en verantwoordelijkheden op zich te nemen die zich in de beroepspraktijk aandienen. Binnen de Landelijke Opleidingsprofielen (LOP's) moeten de hierbij te maken keuzes zichtbaar gemaakt gaan worden. De aansluiting op de beroepspraktijk zal niet statisch zijn. De doorlopende bijstelling van de beroepspraktijk zal in de vorm van verdwijnen en verschijnen typeringen worden verantwoord.

Het hoger onderwijs, HBO en WO, leidt op tot beroepsprofessionals. Het onderscheid tussen WO en HBO laat zich het beste duiden door het perspectief wat deze onderwijssoorten kenmerkt. Waar het WO in hoofdzaak opleidt vanuit een wetenschappelijk perspectief, leidt het HBO in hoofdzaak op vanuit het perspectief van de beroepspraktijk. In hoofdzaak, want zowel in het WO als het HBO zijn opleidingen aanwezig die nadrukkelijk opleiden tot beroepsbeoefenaren. Dat zijn uiteraard ook professionals, maar deze functioneren binnen de kaders van een vastomlijnd beroep, waar beroepsprofessionals nadrukkelijk geëquipeerd zijn om te functioneren in een brede niet strak omliggende beroepspraktijk.

Beroepsbeoefenaren laten zich gemakkelijk vangen in een beroepsduiding die bekend en geaccepteerd is. Als gevolg van de herkenbaarheid van dergelijke beroepen is de naamgeving in de loop der jaren ook nauwelijks aan verandering onderhevig. Een arts is een arts en blijft een arts, een accountant is en blijft een accountant, ondanks aanpassingen van deze beroepen aan veranderende beroepsvereisten. Er zijn

specialismen binnen dergelijke beroepsduiding, maar de overkoepelende naamgeving blijft van kracht. Deze beroepen hebben dan ook onder hun beroeps(groep)duiding een plaats gekregen in vacatures, functiebeschrijvingen e.d., en niet onbelangrijk: de statistieken. Zie bijvoorbeeld de beroepenindeling ROA-CBS 2014 (BRC 2014).

Beroepsprofessionals vangen in een beroepsduiding is minder makkelijk en in veel gevallen onmogelijk. De oorzaak hiervan is enerzijds de brede vorming door de opleiding en anderzijds de brede inzetbaarheid in de beroepspraktijk.

Beroepsprofessionals bewegen tussen de herkenbare, traditionele beroepen in; zij werken in beroepenvelden, in sectorvelden, op grensvlakken en verbinden beroepsbeoefenaren.

